

Rumšiskij L. Z.: Matematiceskaja obrabotka rezultatov eksperimenta
Nauka, Moskva 1971, 192 s.

Měření jakýchkoli neznámých veličin provádíme vždy s chybou a ze získaných číselných údajů se snažíme co nejpřesněji odhadovat neznámou hodnotu skutečného parametru. Kniha L. Z. Rumšiského pojednává přehledným způsobem o matematickém zpracování číselných výsledků pokusů tak, aby výsledky byly co nejlepšími odhady neznámých hodnot. Její obsah je rozdělen do 6 kapitol, dodatku a tabulkových příloh:

1. Chyby měření
2. Střední hodnoty a jejich odhady; testování hypotéz
3. Vyhledávání parametrů empirických vzorců metodou nejmenších čtverců
4. Výběr empirických vzorců a vyrovnávání dat
5. Korelační závislosti
6. Některé úlohy analýzy experimentálních dat

Krátká první kapitola je úvodem do problému. Autor vymezuje pojmy: hrubé chyby, systematické chyby (vychýlení), náhodné chyby a krátce probírá model normálního (Laplace-Gaussova) rozložení pravděpodobnosti, který je základem pro většinu metod analýzy dat uvedených v této knize a základním modelem pro matematické vyhodnocování empirických údajů vůbec. Kapitola končí paragrafem o metodách vyloučení hrubých chyb.

Druhá kapitola obsahuje definice momentů, rozbor jejich vlastností, vztahů mezi nimi, metody výpočtů jejich odhadů, pojmy nevychýlenosti, konzistence a efektivnosti odhadu a pojem intervalového odhadu. Jsou tu také uvedeny metody pro testování hypotéz o průměrech a rozptylech normálních rozložení a testy dobré shody normálního rozložení. Nakonec je v této kapitole zmínka o logaritmicko-normálním rozložení, tj. o rozložení logaritmů normálně rozložených veličin.

Třetí kapitola pojednává o metodě nejmenších čtverců pro hledání tvaru funkčního vztahu mezi dvěma proměnnými. Metoda je nejprve popsána obecně, pak je uvedena pro lineární vztah, kvadratický vztah a obecný polynom. Formule jsou dány jednak obecně, jednak pro zjednodušení vzniklá ekvidistantními měřeními nezávisle proměnných. Jsou tu vysvětleny aplikace ortogonálních Čebyševových mnohočlenů pro ekvidistantní body a použití tabulek koeficientů Čebyševových polynomů. Dále jsou tu obsažena některá zobecnění, například lineární kombinace známých funkcí, trigonometrické polynomy

(jako příklad ortogonálního systému funkcí) a zobecnění lineárního vztahu pro více nezávislých proměnných, a je pojednáno o problémech, které předpokládají nelineární vztahy převoditelné na lineární vhodnou transformací. Nakonec jsou uvedeny metody, které řeší nelineární problém přibližně a zjednodušeně.

Třetí kapitola se tedy zabývá metodami, které vedly k odhadu parametrů předem určeného typu funkce.

Kapitola čtvrtá pojednává o situacích, kdy nejsme s to předem určit typ funkce. V tom případě musíme předpokládat širokou třídu možných modelů, například třídu všech polynomů nebo třídu všech trigonometrických polynomů, z nichž můžeme vždy nalézt libovolně přesnou aproximaci jakékoli rozumně se chovající křivky. Při matematickém zpracování dat jde pak o nalezení aproximace, která je dostatečně přesná pro praktické cíle. První diskutovanou úlohou této kapitoly je výběr stupně polynomů. Druhá část kapitoly pojednává o vyrovnávání křivek, u nichž není vhodné hledat explicitní analytické vyjádření funkčního vztahu a stačí pouze odstranění „šumu“, který se vyskytuje v experimentu.

Pátá kapitola sumarizuje různé metody korelační a regresní analýzy — odhady koeficientů a parametrů, testy hypotéz, a to pro lineární, nelineární i vícerozměrný problém.

Šestá kapitola obsahuje metody numerického integrování, numerického derivování a metody interpolace.

V dodatku jsou přehledně uvedena pravidla přibližných výpočtů a odhad chyb zaokrouhlování při výpočtech.

Příloha obsahuje 15 základních tabulek pro zpracování dat matematickými postupy: distribuční funkce normálního rozložení a příbuzné odvozené funkce; kritické hodnoty pro různé testovací postupy z textu; hodnoty ortogonálních Čebyševových polynomů a další tabulky usnadňující numerickou práci.

Kniha je napsána velmi srozumitelně, stručně a jasně. Každá metoda je ilustrována numerickým příkladem, vypočteným od začátku až do konečného výsledku; příklady jsou doprovázeny řadou grafů.

I když ve standardní statistické části knihy se objevují postupy, které nejsou vždy zařazovány v běžných učebnicích, není a ani nemůže být tato část zcela vyčerpávající. Hlavní přínos knihy pro práci v sociologii, ale i v jiných oborech, lze spatřovat v tom, že v ní jsou shrnuty metody nejmenších čtverců pro různé situace a různé numerické postupy, které jsou nutné pro analýzu dat. Přitom

je toto shrnutí provedeno na rozumné a přístupné matematické úrovni a předpokládá pouze zkušenost v práci s matematickou formulí a základní statistické znalosti. Kniha plní funkci dobrého přehledu moderních statistických metod a lze ji doporučit čtenářům s dobrou znalostí běžných statistických procedur. Seznamuje s metodami, které nejsou zcela běžné v naší praxi a s nimiž naše metodologie ani ve své výzbroji nepočítá. Může být proto vhodným stimulem pro rozšíření u nás používaných metod analýzy sociologických dat.

Jan Řehák

Michael Schofield: The Sexual Behaviour of Young People

Penguin Books, 1968, s. 265.

Nestává se příliš často, aby podnět k práci v podstatě sociologického charakteru byl vyvolán neshodami nesociologů o určitých formulovaných a na vědeckém fóru prezentovaných závěrech. Na jedné mezinárodní konferenci, zaměřené na formy boje s venerickými chorobami, totiž byla uvedena sexuální promiskuita mládeže jako jedna z významných příčin vzestupu počtu venerických onemocnění u obyvatelstva v posledních letech. Uvedený závěr vyvolal pochopitelně i vlnu nesouhlasu a diskuse vyústila ve zjištění, že vlastně neexistují žádné solidní podklady ani pro verifikaci této hypotézy, ani pro její popření, neboť je otázkou, zda sexuální promiskuita mládeže vůbec existuje. Charakteristickým znakem podkladů diskuse totiž byla jejich statistická nereprezentativnost, neboť se většinou operovalo s údaji různých klinik, reedukčních zařízení či institucí sociálně právních, tedy zařízení, která přicházejí do styku pouze s těmi mladými lidmi, kteří potřebují jistou pomoc nebo případně žádají o určitý zásah. A byl to právě tento nedostatek faktů, který podnítil skupinu britských odborníků, pracovníků různých profesí, k tomu, aby připravili a realizovali výzkum, umožňující uvedenou hypotézu verifikovat, či zamítnout.

Realizovaný výzkum značně překročil svůj původně meritorně úzký rámec a přerostl v poměrně široký výzkum sexuálního života mládeže, této stále ještě „ztajené“ sféry sociálního života mladých lidí. Na druhé straně však tento „široký záběr“ vedl (zejména v Schofieldově knize) k dosti plochému popisu sexuálního života mládeže. Zdá se, že autor knihy byl přemožen přemírou jednotlivých údajů a omezil se především na jejich prezentaci v rovině popisu. Předkládá velké množství rozhodně zajímavých empiricky zjištěných dat, jimž však chybí zasažení do širšího rámce. V úvodu se sice pokouší o nesmělé vymezení skupiny dnešních teenagerů a jejich přirovnání k předválečné mládeži, avšak zasazuje-li dnešní teenagery do globální britské společnosti, omezuje se v podstatě na jeden jediný moment — zamýšlí se nad nimi jako nad novou významnou „konzumní silou“ (s. 25).

Orientace na popis nedovoluje autorovi vysvětlovat mnohé odhalené skutečnosti a

nutí ho vzdávat se další práce i tam, kde by mohl, byť jen formou formulování dalších hypotéz, posunout mez poznání o kousek dále.

Výzkum, jehož výsledky autor předkládá, se soustředil na kvalitativní a kvantitativní stránku sexuálního života, sexuálních zkušeností 1873 mladých lidí ve věku 13—19 let. Pokud se týká výběru vzorku, bylo nejprve záměrně vybráno 7 územních oblastí a na podkladě obtížné sestaveného seznamu všech mladých lidí uvedené věkové kategorie (v seznamu zachyceno 97,5% této populace) byli jednotliví respondenti vybíráni náhodným výběrem. Jako technika sběru informací byl zvolen interview.

Tazatelé se záměrně omezili na získávání informací pouze od mladých lidí. Všechny další složky (rodiče, vedoucí klubů mládeže, sociální pracovníci, lékaři atd.) sice byly o výzkumu informovány, ale z šetření byly vyloučeny. Speciálně připravení tazatelé zahajovali své rozhovory s mladými lidmi otázkami vztahujícími se k jejich životu v rodině a k aktivitě vykonávané ve volném čase a postupně nenásilně přecházeli k otázkám týkajícím se jejich sexuálního života. Zajímavé je stupeň sexuálních zkušeností (schůzka, polibek, petting, sexuální styk jen s jedním partnerem, sexuální styk s více partnery), doba prvních sexuálních zkušeností, situace, v níž byly získány, věk partnera atd.

Druhou oblastí jejich zájmu byla míra vědomostí mladých lidí o sexuálním životě. Zajímalo je, jak dalece jsou mladí lidé obeznámeni s antikoncepcí, co vědí o kontrole porodnosti a venerických chorobách. Třetí sférou byla oblast postojů mladých lidí k sexuální výchově. Tazatelé se snažili zachytit a kvantifikovat podíl jednotlivých složek (rodina, škola, skupina vrstevníků apod.) na sexuální výchově a zajímaly je názory mladých lidí na předmanželský sexuální život, na pánenství, manželství, potrat atd.

Z celé řady dílčích i souhrnněji pojatých výsledků si můžeme učinit obraz o sexuálním životě, názorech a postojích britské mládeže. Na konkrétních faktech vyvrací autor „obecně tradovaný“ názor na „příliš raný“ start dnešní mládeže v sexuálním životě a neztotožňuje se s tvrzením o „snadnosti, s níž se vyměňují partneri a partnerky“. Naopak, potvrzuje — právě tak jako svého času výzkum francouzské mládeže (J. Duquesne, *Les 16—24 ans*, Paříž 1963) — vysoký status pánenství i silné zvnitřněnou povinnost k nechtěné zplození dítěti (dívky negativní postoje k abortu, chlapci „silný smysl pro povinnost“ oženit se s nastávající matkou). Kategorie sexuálně zkušených, aktivních jedinců, jedinců s raným počátkem sexuálních zkušeností vykazuje významně větší počet mladých lidí s nižším stupněm profesionálních a životních aspirací, jedinců, kteří nejsou (a to nejen ekonomicky) silně připoutáni k rodině svých rodičů. Schofieldův výzkum potvrzuje, že sférami dominantního vlivu, pokud máme na mysli sexuální aktivity mladých lidí, jsou rodina a skupina

vrstevníků. V případě rodiny tento závěr platí i při zjištění, že rodiče sami se přímo a uvědoměle na sexuální výchově svých dětí podílejí jen velice málo. Rodina působí především nepřímo; uvědomělá sexuální výchova zůstává i nadále oblastí rodiči tabuizovanou. V této zkušenosti se odráží silná diskrepance mezi postoji rodičů k sexuální výchově a názory mladých lidí na funkci rodičů jako dominantního informačního zdroje.

Na základě bohatého materiálu dochází autor k některým obecnějším závěrům. Mladí, které zkoumal, jsou sice více ekonomicky nezávislí, disponují poměrně značnou sumou peněz, jsou silně vymaněni z vlivu církve, dožívají psychicky, fyzicky i fyziologicky dříve, avšak rozhodně nejsou sexuálně neukázněni a přesyceni sexem. Právě tohoto zjištění by bylo možno využít k dalšímu korigování mýtu o subkultuře jako fenoménu typickém pro dnešní mládež tzv. západního světa. Schofieldův výzkum potvrzuje, že ty rysy chování — v tomto konkrétním případě sexuálního chování — jež jsou vztahovány k subkultuře mládeže, jsou ve skutečnosti „vlastní“ jen velmi úzké vrstvě dnešních teenagerů. Většina mládeže stojí „mimo“ tuto subkulturu a jakákoli generalizace nemá s vědou a vědeckým poznáním nic společného.

Schofield ve své práci nepopírá, že na dnešní teenagery působí jistý mýtus „jejich odlišnosti od dospělých“. Tento mýtus je konkrétně v sexuální sféře nutí k tomu, aby se chovali „očekávaným“ způsobem, tj. odlišně. Je ovšem otázkou, jak tento mýtus vzniká. Je jeho modelem ta úzká část mládeže, která se chová „nově“ a jejíž „inovace“ je některými dospělými (i sociology) uchopována a ztvárňována do podoby subkultury mládeže, jejímž prostřednictvím je pak vykonáván nátlak na „řadové“ teenagery? Mohli bychom se ptát, jak dalece „řadového“ teenagerovi vyhovují tyto role „sexuálního inovátora“. Schofield ve čtvrté kapitole své práce píše, že mnozí mladí lidé uvedli, že charakter jejich skutečně realizovaných aktivit neodpovídá interiorizovaným kulturním vzorům. Tito mladí lidé se ve sféře sexu chovají tak, jak se to od nich jako od participantů subkultury mládeže očekává, ale nejednají v soulase se svými kulturními vzory. Ty se v podstatě neliší od kulturních vzorů sexuálního chování jejich rodičů.

Pokud jde o hypotézu, která byla prvotním podnětem k realizaci výzkumu sexuálního života mladých lidí, Schofield a jeho spolupracovníci tuto hypotézu jednoznačně popírají. „Sexuální promiskuita není charakteristickým rysem chování teenagerů“ (s. 231). Právě tak venerické choroby nepředstavují žádný problém. I když celkově došlo k jejich vzestupu, je v uvedené věkové skupině vzestup menší než ve skupinách ostatních. Podle Schofielda zůstává nejzávažnějším problémem sexuálního života mladých lidí jejich nevědomost jako determinanta „riskantního sexuálního chování“.

Eliška Freiová

Voices of the New Feminism

Edited by Mary Lou Thompson, 2. Ed. Boston, Beacon Press 1971, s. 246.

Beacon Press Boston vydal v roce 1971 sborník *Hlasy nového feminismu*, zaměřený na sociální hnutí v USA, jejichž společným jmenovatelem je boj za lepší uplatnění žen. Kniha se touto problematikou zabývá v celé její šíři — od dějin feminismu po jeho ideologii — a zevrubně pojednává o problémech a cílech, o změnách životního stylu i vylídkách boje za osvobození žen v budoucnu.

V první stati, *Průkopníci osvobození žen*, odborárka J. Cowleyová vyvrací mýtus, že sufražetky byly buď zatrpklé staré panny či prostopášnice. Zapomíná se, že ženy v USA získaly volební právo až v roce 1920 po úporném, téměř stoletém boji. Zapomíná se na velký podíl žen na abolicionismu — protitrokářskému hnutí. Stovky sufražetek byly uvězněny za účast na demonstracích, které se svým rozsahem podobaly nedávnému boji proti válce ve Vietnamu. Dosažení volebního práva však neodstranilo diskriminaci ani v zaměstnání, ani v platech žen.

Článek *Naše revoluce je jedinečná* pochází z pera první předsedkyně Národní organizace žen (*National Organization for Women* — NOW), psychologičky Betty Friedanové, která přiznává, že ne všechny Američanky žádají rovnoprávnost. „Mluvíme za právo každé ženy v Americe, aby se stala vším, čím je schopna se stát — ať sama či v partnerství s mužem. Mluvíme... za milióny, zejména za milióny mladší generace, která okusila víc rovnosti než generace starší“ (s. 34). Prvořadým cílem je, aby žena přestala být předmětem sexuálního vykořisťování. Friedanová odmítá extrémistky ve vlastních řadách hlásající odmítání sexu a rození dětí. Požaduje pro ženy politickou moc.

Tento motiv převládá ve výzvě Shirley Chisholmové, jedné z 10 žen v kongresu, která vyhlásila svou kandidaturu na prezidentský úřad: „Jsem jak černoška, tak žena. Je to hrozná nevýhoda, protože Amerika jako národ je jak rasistická, tak antifeministická. Rasismus a antifeminismus jsou dvě převládající tradice země“ (s. 208). Dále uvádí, že ženy zaujímají jen 2% manažerských míst. Žádná žena není členkou nejvyššího soudu ani ústředního výboru odborářské ústředny ALF-CIO. Jen dvě ženy byly ministryněmi a v současné době dvě ženy mají hodnost velvyslance.

Marxistická ideoložka feminismu R. Dunbarová pojednává ve stati *Osvobození žen jako základ sociální revoluce* o problémech feminismu ve dvojím kontextu: mezinárodní třídní revoluce a dlouhodobého boje žen za základní práva. Přirovnává stratifikaci americké společnosti k indickému kastovníctví a pranýřuje katolickou církev pro udržování mýtů o nadřazenosti muže i pro její iracionální postoj k regulaci porodnosti a populační explozi.

Socioložka A. Rossiová v článku *Rovnoprávnost pohlaví: začátek ideologie* (s. 59—

74) rozlišuje 3 modely rovnoprávnosti: 1. pluralitní — ve vrstvách udržujících si rasová, náboženská a etnická specifika; 2. asimilační — v němž menšiny se pozvolna rozplývají v převládajícím životním stylu; 3. hybridní — s prognózou nutnosti změn nejen v menšinách, ale i v postojích „Anglů“, tj. bílých protestantských středních vrstev. Zatímco první dva modely trpně přijímají status quo, hybridní model odmítá dosavadní společenské zřízení a přináší nové koncepte toho, jak by budoucí společnost měla vypadat.

Diskriminaci žen v zaměstnání se zabývá příspěvek černošky E. Koontzové, přednostky odboru žen ministerstva práce. Autorka uvádí, že v roce 1968 29 milionů žen tvořilo 40 % zaměstnanců. Jejich průměrný roční příjem byl 58,6 % příjmu muže, tj. 4457 dolarů. Jen 13 % žen vydělávalo víc než 7000 dolarů ročně. Díky iniciativě zákonodárné komise pro postavení žen se počet žen zaměstnaných federální vládou v letech 1963—68 zdvojnásobil. Avšak zákon o stejné mzdě pro ženy a muže z roku 1963 je soustavně porušován.

Vynikající analýzu *Osvobození černé ženy* podává černá právnička Pauli Murrayová, spoluzakladatelka NOW. Vysvětluje dnešní dominanci černošky v rodině nejen tradičně kastracím komplexem černých mužů z dob otrokářství, ale i tím, že se černošky zbavily břemene faktického či psychologického znásilňování. Murrayová kritizuje radikály militantních hnutí černochů za to, že zanedbávají otázku emancipace žen a dokazuje, že postoj mnoha předáků „Černé moci“ je v tomto směru konzervativní až reakční.

Kongresmanka M. Griffithsová podává přehled zákonodárství týkajícího se žen. Reportérka D. Pullenová v článku *Výchovná zařízení: zmarněné ženy* líčí potíže žen s dosažením vyšších akademických hodností. Určité fakulty, zejména lékařské a právnické, omezují zápis žen. Stať Mary Dalyové *Partnerství v církvi* žádá, aby katolická církev připustila ženy ke kněžskému úřadu.

Postavení žen ve Švédsku je zpráva pro OSN za rok 1968. Je pokládána za model, z něhož americké feministické hnutí může čerpat inspiraci. Pro nás je zajímavé, že mnohé zásady rodinné politiky, jako zřizování jeslí a školek, jsou obdobné jako v socialistických zemích.

K nejdiskutabilnějšími články patří *Androgynní život* C. Birdové; je to kapitola z její knihy *Vysoké náklady z potlačování žen* (1968). Birdová tvrdí, že životní styl manželských párů vyššího středního stavu v budoucnu natolik zevšeobecní, že to vyvolá revoluční změny v zákonech o rozvodu a alimentech.

M. L. Thompsonová, vydavatelka sborníku, si ponechala slovo v posledním oddíle, *Program pro budoucnost*, kde kontatuje, že veřejnost ženské hnutí dosud nepodporuje. Jen malé procento žen, většinou s vyšším vzděláním, je aktivními feministkami. Některé předpovědi autorky jsou pozoruhodné. Tvrdí například, že bude odumírat anglosaský vlastnický postoj k dětem; počet dětí bude klesat,

potrat bude prováděn na požádání, rozvodovost bude dále stoupat. Feministická revoluce posloužila i starším ženám k uspokojivějšímu zaměstnání. Emancipovaná žena bude lepší, méně pasivní sexuální partnerkou v manželství.

Vítaným doplňkem je anotovaná bibliografie ženského hnutí o 28 stranách, která je k dostání jako separát od autorky L. Cislerové (102 W. 80 th St., New York, N. Y. 10024 za 30 centů).

Všechny eseje jsou racionální; přinášejí jen fakta a některá řešení včetně těch, k nimž došli Švédové. Ač intenzivně feministický, má tento sborník širší dosah. Jak uvádí J. Cowleyová, vzpoura žen je dokonce „revolucí v mezilidských vztazích“, která osvobozuje jak muže, tak ženy, aby se stali plněji lidskými.

Boris Merhaut

Abel Miroglio: La psychologie des peuples
Sbírka Que sais-je? Presses Universitaires de France, Paris 1965, s. 127.

Autor, ředitel výzkumného střediska university v Le Havre, pojímá „psychologie des peuples“ (nazývanou dnes také etnopsychologií) jako vědní obor odlišný od sociologie i sociální psychologie, jako psychologii populací, neboť termínu „peuple“ užívá v nejširším smyslu. Psychologie národů, dělíci se na psychologii oblastí a krajů, je jen částí oboru, přičemž národ představuje završení vývoje určité populace. Jiným důležitým předmětem oboru je oddělené studium psychologie obyvatelstva měst a venkova.

První kapitola obsahuje stručné, ale výstižné charakteristiky děl „průkopníků“, např. A. Fouillého, L. Lévy-Bruhla a Wundta.

Druhá kapitola se zabývá podrobně vývojem oboru, přecházejícím od forem literárních k vlastním vědeckým formám. Jedním z největších úskalí, jež musí badatelé zdolávat, jsou představy, jež si tvoří národy o jiných národech a jež ovlivňují vědce často více než sama společenská skutečnost.

Ve třetí kapitole je nastíněn vývoj posledního padesátiletí ve Francii, Německu, Rakousku, Spojených státech a ve Velké Británii. I tu je řada cenných charakteristik předních badatelů a zhodnocení přínosu každého z nich.

Kniha podává dějiny daného oboru se zvláštním zaměřením na metodologickou stránku. Avšak snaha o vytvoření psychologie populací jako zvláštního vědního oboru zabíhá daleko: jde spíše o samostatnou větev sociální psychologie než o obor, který by ji mohl být v klasifikaci věd postaven na rovně.

František Potužil

Harald Swedner: Sociologisk metod
Gleerups - Bröderna Ekstrands Tryckeri AB, Lund 1970, třetí revidované vydání, s. 292.

Není zatím u nás obvyklé setkávat se s prací švédských sociologů. Příčiny lze vidět v mnohém — mládí švédské sociologie, jazykové

hranice, řídkost vzájemných kontaktů atd. Poznatky o knize Haralda Swednera stěží zaplní všechna bílá místa v našich vědomostech o sociologické produkci Švédska. Mohou však být docela vhodným nahlédnutím, poněkud snad opravujícím a zpřesňujícím naše představy. Jakožto jedna z povinných vysokoškolských učebnic sociologické metody nám může nejen něco říci o jejich úrovni a pojetí, ale také dát tušit výši znalostí tamních studentů a absolventů universit ze sociologie.

Již v úvodních kapitolách, věnovaných vymezení sociologické metody a teoretické práce, vystupují stručnost, nekomplikovanost (či spíše hutnost) jako charakteristiky autorova přístupu. Marně bychom zde hledali složité úvahy rázu gnoseologického a obecně metodologického. V tomto směru odkazuje H. Swedner čtenáře na příslušnou literaturu (J. Dewey, G. Lundberg, apod.) a sám označuje svoji práci jako příručku pro získání a osvojení *sociologického řemesla* („tímto výrazem míním řadu teoretických a praktických pracovních úkolů, které musí vyučený sociolog při provádění sociologických výzkumů překonávat“). Rozdily mezi metodami používanými v sociologii a ostatních vědách jsou pouze důsledkem odlišnosti předmětů věd. Sociology autor definuje jako ty, kteří „se zajímají o všechny typy lidského (jak individuálního, tak i skupinového) chování, a to v míře, do jaké je toto chování ovlivňováno sociálním prostředím“.

K zdařile pojatým kapitolám bezesporu patří *Problémy měření v sociologických výzkumech*. H. Swedner uvádí tři základní požadavky na měřicí přístroje (testy, dotazníky atd.) používané v sociologii: 1. validita, 2. reliabilita, 3. precizita („měřicí instrument dává přesné výsledky“). Jasně a stručně jsou zde

popsány i tři způsoby kontroly reliability, měřené tzv. koeficientem reliability, jak se v tomto případě označuje Pearsonův koeficient korelace.

Obdobné úrovně je i část věnovaná problematice testů a testování vůbec. Při této příležitosti H. Swedner poskytl kvalitní vysvětlení a popis nejen škálovacích techniky, ale i sociometrické techniky, techniky párových srovnání a sémantického diferenciálu. Jako v ostatních kapitolách (jejichž obsah tvoří jakýsi obligátní souhrn popisu jednotlivých etap sociologického výzkumu, používaných procedur a technik, praktických problémů při práci s nimi, zpracování sebraných dat atd.) je i zde patrna snaha o maximální sdělnost a názornost, k čemuž autorovi v bohaté míře napomáhá vhodné používání grafů, schémat a ilustrujících obrázků.

Ve své knize *Sociologisk metod* prokázal Harald Swedner důkladnou znalost zahraniční (zejména pak americké) literatury věnované procedurám a technikám sociologického výzkumu. Avšak nezůstal jen u toho. Snad u všech popsaných technik (i když autor sám používá spíše označení metoda než technika — vůbec v celé knize opomíjí jakékoli rozlišení pojmů metody, procedury a techniky, stejně jako i výzkum, průzkum a mnoha dalších) uvedl i příklady ze sociologických výzkumů domácí provenience, u nichž jen zřídka nebyl sám též autorem. Je možné leccos vytknout jeho snaze potlačit obecné metodologické výklady a nahradit je popisy a návody k použití jednotlivých konkrétních technik. Tento způsob práce je však přesným odrazem praktikistního a utilitárního zaměření sociologie ve Švédsku.

Miroslav Foret